

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ทาง
จิตวิทยาของนิสิตปริญญาตรี
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์¹
The Desirable Psychological
Characteristics of the
Undergraduate Students of
Kasetssart University

เฉลิมขวัญ สิงห์วี, ชีรพัฒน์ วงศ์คุ้มสิน, ทิพย์วัลย์ สุรินยา,
งามลมัย ผิวเหลื่อง, พนมพร พุ่มจันทร์, พลอยวไล ทองรักษ์
และทรงชนะ ใจชุ่มชื่น²

¹ ได้รับทุนสนับสนุนจากคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

² คณาจารย์ภาควิชาจิตวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จากการสำรวจข้อมูลเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นรองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิตจำนวน 9 คน อาจารย์ฝ่ายกิจการนิสิตจำนวน 24 คน นิสิตฝ่ายกิจกรรมจำนวน 35 คน นิสิตปริญญาตรีจำนวน 100 คน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการจัดลำดับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยา

ผลการวิจัย พบว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาที่สำคัญ 10 ลำดับ คือ ความรับผิดชอบความมีระเบียบวินัย มนุษยสัมพันธ์ การปรับตัว การเห็นคุณค่าในตนเอง การมีเหตุผล ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม การพัฒนาตนเอง และภาวะผู้นำ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาเหล่านี้สามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาอัตลักษณ์ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เพื่อเสริมสร้างศักยภาพที่ดีต่อไป

คำสำคัญ: คุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยา, นิสิตปริญญาตรี, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Abstract

This qualitative research was to study the desirable psychological characteristics of the undergraduate students at Kasetsart University. The participants were 9 Associate Deans for Student Affairs, 24 student affairs teachers, 35 student affairs students and 100 undergraduate students of Kasetsart University. Data collection was from conducting structured interviews and ranking the desirable psychological characteristics.

The results demonstrated that 10 desirable psychological characteristics were: responsibility, self-discipline, human relations, adaptability, self-esteem, reasonability, altruism, assertiveness, self-development and leadership.

The suggestion from this study was to develop all 10 desired psychological characteristics as the identity of the undergraduate students at Kasetsart University in order to improve the student potentials.

Keywords: desirable psychological characteristic, undergraduate student, Kasetsart University

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งสถานศึกษามีบทบาทหน้าที่สำคัญในการเสริมสร้างบัณฑิตให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนานักศึกษาให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์มีการปรับปรุงระบบบริหารจัดการให้เอื้อต่อการพัฒนานักศึกษา และสร้างสรรค์องค์ความรู้ในด้านการพัฒนานักศึกษาหรือเอื้อต่อการพัฒนานักศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542, น. 2)

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่คงอยู่มาอย่างยาวนาน เป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศสามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพสู่สังคม โดยมีปรัชญาและปณิธานที่มุ่งมั่นสั่งสมเสาะแสวงหาและพัฒนาความรู้ให้บัณฑิตเกิดความเจริญงอกงามทางภูมิปัญญา เพียบพร้อมด้วยวิชาการจริยธรรม และคุณธรรม ตลอดจนเป็นผู้ชี้นำทิศทาง สืบทอดเจตนารมณ์ที่ดีของสังคมเพื่อความคงอยู่ ความเจริญ และความเป็นอารยะของชาติปรัชญาดังกล่าวนั้น นำไปสู่การกำหนดกรอบแนวทางการพัฒนาบัณฑิต ซึ่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิต 9 ประการดังนี้ 1) มีความรู้ หลักคิด ทักษะทางวิชาการและทักษะทางวิชาชีพในศาสตร์ที่ตนศึกษา 2) มีความรู้เท่าทันต่อกระแสการเคลื่อนไหวและกระแสการเปลี่ยนแปลงในระดับประเทศและระดับโลก 3) มีทักษะทางภาษาต่างประเทศที่เพียงพอ 4) มีประสบการณ์ทางวิชาชีพที่เพียงพอ 5) มีศักยภาพในการเรียนรู้และการแสวงหาความรู้ และมีการพัฒนาศักยภาพ

ของตนเองอย่างต่อเนื่อง 6) มีค่านิยมที่เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิต เช่น การยึดมั่นในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 7) มีบุคลิกภาพและการแสดงออกในแนวทางที่เหมาะสม 8) มีจิตสำนึกด้านคุณธรรมที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต การมีวินัยในตนเอง การยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ ความซื่อสัตย์สุจริต และ 9) มีความสามารถในการรักษาสุขภาพและสุขภาพจิตของตนเอง (กองกิจการนิสิต สำนักอธิการบดี, 2558)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีการกำหนดคุณลักษณะของนิสิตตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คือ สำนึกดี มุ่งมั่น สร้างสรรค์ สามัคคี ในด้านสำนึกดีนั้นมีการกำหนดพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนิสิตที่ต้องส่งเสริมไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน คือ “นิสิตมีจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต และแสดงออกในการประพฤติปฏิบัติ ประกอบด้วยการมีวินัยในตนเอง การยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ ความซื่อสัตย์สุจริต การหลีกเลี่ยงอบายมุข และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมและสังคม” ซึ่งนิสิตจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาคุณลักษณะดังกล่าวเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตให้มีคุณสมบัติของการเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2557) สอดคล้องกับนโยบายกระทรวงสาธารณสุขที่มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยให้พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ให้เป็นคน “เก่ง ดี และมีความสุข” สามารถปรับตัวใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข

ภาควิชาจิตวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนานิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นอกจากการพัฒนาความเก่งและผลสัมฤทธิ์ทางด้านวิชาการแล้ว การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านจิตวิทยานับว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้นิสิตมีสุขภาพจิตที่ดี เป็นคนดีของสังคม สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ ปรับตัวในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น สามารถสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น นำไปสู่ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

ด้วยเหตุผลดังกล่าวคณะผู้วิจัย ซึ่งเป็นคณาจารย์ภาควิชาจิตวิทยา ได้เล็งเห็นความสำคัญในการศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาของ นิสิตปริญญาตรี โดยทำการสำรวจข้อมูลเชิงคุณภาพ จากผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น รองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิต คณาจารย์ฝ่ายกิจการนิสิต นิสิตฝ่ายกิจกรรมและ นิสิตปริญญาตรีทั่วไป เพื่อศึกษาว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาของ นิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีคุณลักษณะอย่างไร และนำไปสู่การสร้างเครื่องมือเพื่อประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยา ของนิสิต ซึ่งสามารถนำผลการศึกษาที่ได้มาเป็นแนวทางในการพัฒนา คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ต่อไป

ผลการศึกษาครั้งนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษาในระยะแรกใน ส่วนของการสำรวจข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ทาง จิตวิทยาของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เพื่อเป็นข้อมูลที่จะนำไปสู่ การพัฒนาเครื่องมือทางจิตวิทยาในระยะต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาของนิสิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จากการสำรวจข้อมูลเชิงคุณภาพ ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิต คณาจารย์ นิสิตฝ่ายกิจกรรม และนิสิตทั่วไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทางจิตวิทยาของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อเป็นพื้นฐานใน การสร้างเครื่องมือประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาของนิสิต ซึ่ง สามารถนำผลการศึกษาที่ได้มาเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

คุณลักษณะของบุคคลนั้นแนวคิดด้านจิตวิทยาได้มีการศึกษาวิเคราะห์และทำความเข้าใจคุณลักษณะของบุคคลมาอย่างยาวนาน แนวคิดทฤษฎีลักษณะนิสัยของบุคลิกภาพ (Trait Theory of Personality) Gordon M. Allport เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดทฤษฎีลักษณะนิสัย (trait theory) ได้เรียนรู้และพัฒนาแนวคิดที่เน้นบุคลิกภาพเป็นแรงผลักดันภายในที่กำหนดรูปแบบลักษณะของพฤติกรรม (Ewen, 2003, p. 261) Allport ได้กล่าวถึง เทรท (trait) เป็นลักษณะนิสัยหรือความเคยชิน ลักษณะเฉพาะส่วนย่อยที่ซึมลึกภายในตัวของบุคคล เช่น การเป็นคนขี้อาย เป็นคนอารมณ์ร้อน Allport ได้แบ่งเทรทหรือลักษณะนิสัยเป็นสองประเภท คือ เทรทร่วม และเทรทเฉพาะ เทรทร่วม เป็นลักษณะร่วมกันของบุคคลในแต่ละวัฒนธรรม เช่น ลักษณะร่วมของคนไทย ส่วนเทรทเฉพาะเป็นลักษณะบุคลิกของบุคคล ที่มีความโดดเด่นเฉพาะตัวซึ่งสะท้อนพฤติกรรมของบุคคลนั้น (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2554, น. 210-212)

แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะนิสัยได้รับการพัฒนาและศึกษาอย่างกว้างขวางในการศึกษาคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคคล ทั้งแนวโน้มบุคลิกภาพหรือลักษณะนิสัยทั้งที่ปกติและผิดปกติ นับเป็นการศึกษาที่สำคัญที่ช่วยให้นักจิตวิทยาเข้าใจพฤติกรรมของบุคคล สามารถช่วยเหลือและพัฒนาปัจเจกบุคคลนั้นได้ คือการพัฒนาการสร้างเครื่องมือทางจิตวิทยาในการประเมินบุคลิกลักษณะของบุคคล เช่น แบบวัดบุคลิกภาพสิบหกแบบ 16 PF ของ Raymond B. Cattell (Sixteen Personality Factor) Cattell ได้ใช้เทคนิคทางสถิติของการวิเคราะห์องค์ประกอบ (factor analysis) ทำให้เขาได้พบลักษณะนิสัยที่สำคัญกว่าพันลักษณะ ซึ่งต่อมาได้ศึกษาและสร้างแบบวัดบุคลิกภาพ 16 แบบ (sixteen major personality traits) แนวคิดและเครื่องมือของ Cattell เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการศึกษาและวิจัยอย่างกว้างขวาง

(Ewen, 2003, p. 261) ด้านลักษณะนิสัยที่สำคัญ เช่น การชอบสังคม ความเฉลียวฉลาด การเจ้าอารมณ์ การกล้าแสดงออก ความกระตือรือร้น การเงินอายุ การซื่อสัตย์ เป็นต้น

นอกจากนี้นักจิตวิทยาที่ศึกษาลักษณะนิสัยที่สำคัญ คือ Hans J. Eysenck ได้ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะสามประการด้วยวิเคราะห์องค์ประกอบ คือ ลักษณะการเก็บตัว กับการเปิดเผยตัว (Introversion/Extroversion) ลักษณะความหวั่นไหวกับความมั่นคงของอารมณ์ (Neuroticism/Emotional Stability) และ ลักษณะแบบโรคจิต (psychoticism) ที่อธิบายลักษณะแนวโน้ม ความผิดปกติและอธิบายสาเหตุที่เกี่ยวข้องปัจจัยทางสรีรวิทยาและปัจจัยทางสังคม (Ewen, 2003, p. 261)

แนวคิดลักษณะนิสัยของบุคคลเหล่านี้ได้กลายเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจพฤติกรรมและบุคลิกภาพของบุคคลภายในที่นำไปสู่การแสดงออกของพฤติกรรมภายนอก การศึกษาบุคลิกลักษณะสามารถนำไปสู่ความเข้าใจและส่งเสริมพัฒนาบุคลิกภาพหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบุคคลได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาหล่อหลอมบุคลิกลักษณะที่พึงประสงค์ในกลุ่มเด็กและเยาวชนเพื่อพัฒนาให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม

การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้นได้นำไปใช้ในด้านการศึกษาเพื่อกำหนดนโยบายและเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า สอดคล้องกับแนวคิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจสติปัญญาความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าวจะต้องมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้

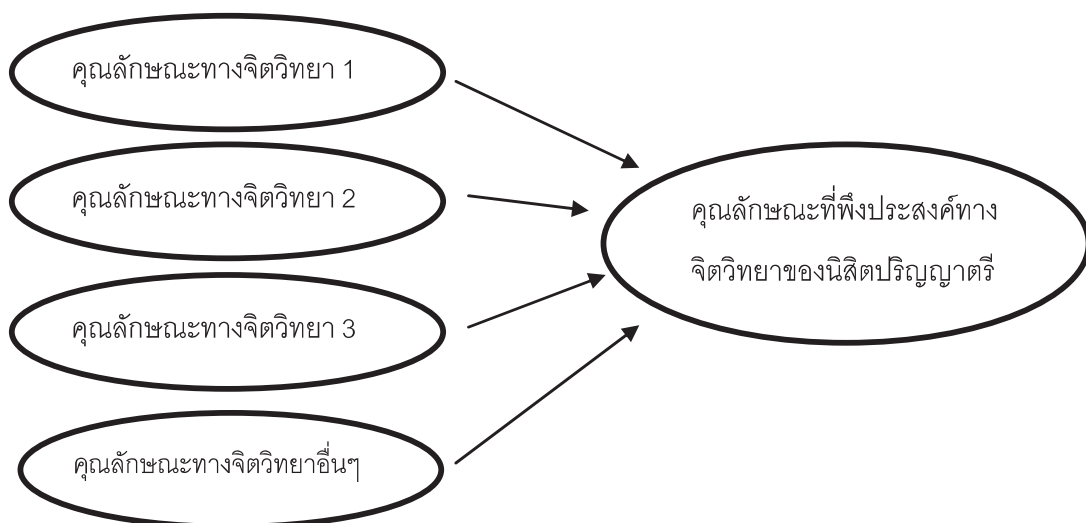
การฝึกการอบรมสั่งสอนให้เกิดความเจริญงอกงามของบุคคลเพื่อสืบสาน
วัฒนธรรมของสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2552, น. 2)

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ (desired characteristics) หมายถึง
ลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน อันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการใน
ด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม
ได้อย่างมีความสุข ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก ซึ่งหลักสูตรแกนกลางการ
ศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้
8 ประการ คือ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ ดำรงไว้ซึ่ง
ความเป็นไทย ศรัทธา ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักศาสนา เคารพเทิดทูน
สถาบันพระมหากษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริตโดยการประพฤติตรงตามความเป็น
จริงต่อตนเองและผู้อื่นทั้งกาย และวาจา ใจ 3) มีวินัยประพฤติตามข้อตกลง
กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม 4) ใฝ่เรียน
รู้ตั้งใจเพียรพยายามในการเรียน และเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้จนขวนขวาย
แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนด้วย
การเลือกใช้สื่ออย่างเหมาะสม สรุปเป็นองค์ความรู้ และสามารถนำไปใช้ใน
ชีวิตประจำวันได้ 5) อยู่อย่างพอเพียงดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล
รอบคอบ มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมี
ความสุข 6) มุ่งมั่นในการทำงานตั้งใจและรับผิดชอบในหน้าที่การงานทำงาน
ด้วยความเพียรพยายามและอดทนเพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย 7) รักความเป็นไทย
ภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมไทยเห็นคุณค่า
และใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องเหมาะสม อนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญา
และ 8) มีจิตสาธารณะช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลตอบแทน
เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม (กระทรวง
ศึกษาธิการ, 2552 ก)

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ตอบสนองกับนโยบายการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตผู้เรียน ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ดังนี้ 1) มีความรู้ หลักคิด ทักษะทางวิชาการและทักษะทางวิชาชีพในศาสตร์ที่ตนศึกษา สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้กับสรรพวิทยาการอื่น ตลอดจนสามารถนำหลักคิดและ ประสบการณ์ทางวิชาการมาปรับและประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสร้างสรรค์ให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงภายใต้บริบทของสังคมไทย 2) มีความรู้เท่าทันต่อกระแสการเคลื่อนไหวและกระแสการเปลี่ยนแปลงในระดับประเทศและระดับโลก 3) มีทักษะทางภาษาต่างประเทศที่เพียงพอต่อการใช้งานและการเรียนรู้ทางวิชาการในระดับสูง 4) มีประสบการณ์ทางวิชาชีพที่เพียงพอต่อการนำไปใช้ในการปฏิบัติงานและมีแนวคิดในการสร้างงานด้วยตนเอง 5) มีศักยภาพในการเรียนรู้และการแสวงหาความรู้ ตลอดจนมีความคิดในการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง 6) มีค่านิยมที่เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิต ได้แก่ การยึดมั่นในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การยึดมั่นในวิถีทางประชาธิปไตย การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การรู้จักพึ่งพาตนเอง 7) มีบุคลิกภาพและการแสดงออกในแนวทางที่เหมาะสม ได้แก่ การแสดงออกด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านภาวะอารมณ์ ด้านการมีสัมมาคารวะ ด้านการสื่อข้อความและด้านกาลเทศะ 8) มีจิตสำนึกด้านคุณธรรมที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตและแสดงออกในการประพฤติปฏิบัติ ได้แก่ การมีวินัยในตนเอง การยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ ความซื่อสัตย์สุจริต การหลีกหนีอบายมุขและสิ่งเสพติดและการมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมและสังคม 9) มีความสามารถในการรักษาสุขภาพและสุขภาพจิตของตนเอง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้ง 9 ด้านเหล่านี้ได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์อย่างต่อเนื่อง (กองกิจการนิสิต สำนักอธิการบดี, 2558)

กระทรวงศึกษาธิการได้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ และมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าประสงค์คือ เก่ง ดี มีสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, ข) จากคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าวข้างต้นนอกจากการพัฒนาความรู้ความสามารถแล้ว การพัฒนาคุณลักษณะทางจิตวิทยาก็นับเป็นส่วนสำคัญที่จะหล่อหลอมเป็นอัตลักษณ์ของบุคคลและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ จากแนวทางดังกล่าวคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยา เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือทางจิตวิทยาในการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาและเป็นแนวทางไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะเหล่านั้นให้กับนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายร่วมกันในการพัฒนานิสิตผู้เรียนให้เป็น “คนเก่ง ดี และมีความสุข” มีจิตสำนึกที่ดีในการพัฒนาสังคมและพัฒนาประเทศชาติต่อไป

กรอบความคิดของการวิเคราะห์

ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

กลุ่มตัวอย่างและการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้รองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิต 9 คน คณาจารย์ฝ่ายกิจการนิสิต 24 คน นิสิตฝ่ายกิจกรรม 35 และ นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 100 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยเน้นสอบถามข้อมูลคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แล้ววิเคราะห์สรุปคุณลักษณะพึงประสงค์ทางจิตวิทยาที่สำคัญได้จำนวน 20 ลักษณะ นำข้อมูลมาให้ผู้ตอบจัดลำดับความสำคัญของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยา 10 ลำดับ นำมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย

การตรวจสอบคุณภาพข้อมูล

การตรวจสอบคุณภาพข้อมูลโดยการเก็บข้อมูลสามเส้า (Triangulation) การศึกษาครั้งนี้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ รองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิต คณาจารย์ฝ่ายกิจการนิสิต นิสิตฝ่ายกิจกรรม และนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เพื่อให้ได้ข้อมูลหลากหลายแหล่งทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจนข้อมูลอิ่มตัวและได้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แล้วนำข้อมูลกลับไปให้จัดลำดับความสำคัญของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาเพื่อยืนยันข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากการจัดลำดับให้มีความสำคัญกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์พบข้อมูลคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาที่สอดคล้องกันนอกจากนั้นยังวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์โดยการถอดความ

จากข้อมูล นำข้อมูลมาประมวล ตรวจสอบ ทำสรุปข้อมูล จนผลที่ได้มีความอึดตัว มีความสอดคล้องกันของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยา นำข้อมูลไปให้ผู้ตอบจัดลำดับความสำคัญ 1-10 วิเคราะห์ข้อมูลการจัดลำดับความสำคัญโดยการกลับค่าคะแนนแล้วหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอข้อมูลคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามลำดับและใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์การแสดงความคิดเห็น ตลอดจนทัศนคติของผู้ให้ข้อมูล ประกอบโดยอ้างคำพูด (quotation) เพื่อเป็นข้อมูลประกอบประเด็นที่น่าสนใจ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการจัดลำดับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และข้อมูลการสัมภาษณ์มีความสอดคล้องกัน ดังนี้

ตารางที่ 1 ลำดับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ลำดับ	คุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาของนิสิต ปริญญาตรีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	เฉลี่ย	S.D.
1	มีความรับผิดชอบ (Responsibility)	4.90	3.69
2	มีระเบียบวินัย (Self-Discipline)	4.62	3.65
3	มีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations)	4.30	3.66
4	มีการปรับตัว (Adaptability)	4.00	3.65
5	เห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem)	3.93	4.12
6	มีเหตุผล (Reasonability)	3.21	3.40
7	มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (Altruism)	3.17	3.40
8	การกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม (Assertiveness)	3.08	3.30
9	การพัฒนาตนเอง (Self Development)	3.01	3.36
10	มีภาวะผู้นำ (Leadership)	2.88	3.47

จากผลการวิจัยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาที่จัดลำดับไว้ข้างต้นสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบ (responsibility)

ผลการจัดลำดับให้ความสำคัญต่อคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อเป็นลำดับที่ 1 มีค่าเฉลี่ย 4.90 ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สำคัญเนื่องจากเป็นคุณลักษณะที่จะช่วยให้บัณฑิตมีความเป็นผู้ใหญ่ ได้รับความไว้วางใจ และประสบความสำเร็จในการทำงานความรับผิดชอบต่อในการเรียน และการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความตั้งใจ มีความละเอียดรอบคอบ

ทำงานเสร็จตามกำหนดเวลา มีความเพียรพยายามในการเรียน ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเอง ตลอดจนยอมรับผลการกระทำของตนเอง

ความรับผิดชอบที่สำคัญของนิสิตคือ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง ในด้านการเรียนได้แก่การเข้าเรียนตรงเวลาอย่างสม่ำเสมอ กระตือรือร้นในการทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จทันตรงเวลา ตั้งใจทบทวนเนื้อหาก่อนและหลังเข้าเรียน ทบทวนเนื้อหาก่อนการสอบ ทำการบ้านและรายงานเสร็จตามกำหนด ยอมรับและรับผิดชอบต่อผลการเรียน มีความรับผิดชอบในหน้าที่การเรียนให้สำเร็จการศึกษาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ด้านความรับผิดชอบของนิสิตมีดังนี้

“ความรับผิดชอบเป็นลักษณะที่สำคัญของนิสิตที่แสดงว่านิสิตเป็นผู้มีวุฒิภาวะ มี ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ของตนเอง ส่วนรวมและสังคม” รองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิต

“การทำงานร่วมกัน นิสิตในกลุ่มควรมีความรับผิดชอบในการช่วยงานต่าง ๆ ในกลุ่ม ไม่เกี่ยงงาน ไม่เอาเปรียบ หรือทิ้งภาระให้เพื่อนทำเพียงลำพัง” นิสิต

“นิสิตที่ดีควรรู้หน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ในการเข้าเรียน ต้องตรงต่อเวลา นิสิตที่ขาดความรับผิดชอบมักเข้าเรียนสาย ไม่ทำงานส่งส่งงานก็ล่าช้า และไม่รู้สึกลดแล้วส่งผลต่อการเรียนตกต่ำ” อาจารย์ฝ่ายกิจการนิสิต

ความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาที่สำคัญของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จากข้อมูลข้างต้น ความรับผิดชอบของนิสิตมีทั้งในส่วนของความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม เป็นลักษณะของผู้ที่มีวุฒิภาวะได้รับการยอมรับจากบุคคลรอบข้าง

Hilton (2014) กล่าวถึงองค์ประกอบของความรับผิดชอบว่าเป็นการตระหนักรู้และยอมรับการคิดและการกระทำของตนเอง การควบคุมตนเองไปสู่เป้าหมาย มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม จากที่กล่าวมานั้นบุคคลที่มีความรับผิดชอบจะได้รับความเชื่อถือไว้วางใจในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพลักษณะความรับผิดชอบเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จทั้งการเรียนในปัจจุบัน และหน้าที่การทำงานในอนาคต

2. การมีระเบียบวินัย (self-discipline)

คุณลักษณะด้านการมีระเบียบวินัย ได้รับการจัดลำดับเป็นลำดับที่ 2 มีค่าเฉลี่ย 4.62 ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นการมีระเบียบวินัยเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่สะท้อนศักยภาพในการพัฒนาและการฝึกฝนตนเองของผู้เรียนให้มีระเบียบวินัยอย่างสม่ำเสมอ สามารถควบคุมกำกับตนเองให้ปฏิบัติตามกรอบระเบียบของสังคมได้อย่างเหมาะสม ลักษณะความมีระเบียบวินัยของนิสิตที่สำคัญคือ ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับและข้อตกลงต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยได้แก่การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบและข้อบังคับ การปฏิบัติตามมาตรฐานของสังคม ตรงต่อเวลา รู้จักใช้และรักษาสິงของสาธารณะสมบัติส่วนรวม ตลอดจนการช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์การมีระเบียบวินัยของนิสิตมี ดังนี้

“นิสิตสมัยนี้ไม่ค่อยมีระเบียบวินัย แต่งกายไม่เรียบร้อย ไม่รู้กาลเทศะ ขนาดเข้าห้องสอบยังแต่งกายไม่ถูกระเบียบ ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน” รองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิต

“ระเบียบวินัยในการอยู่ร่วมกันของนิสิตเป็นเรื่องสำคัญ บางคนขี่มอเตอร์ไซด์บนทางจักรยาน ไม่รักษากฎจราจร ไม่คำนึงถึงความปลอดภัยของคนเดินเท้า ไม่มีวินัยในการใช้รถใช้ถนน” นิสิตฝ่ายกิจกรรม

“ระเบียบวินัยการแต่งกายของนิสิต บางครั้งดูไม่เหมาะสมกับ
เครื่องแบบนิสิตหญิงชอบใส่กระโปรงสั้นนิสิตชายมักเอาเสื้อออกนอก
กางเกงใส่กางเกงยีนส์ คีบรองเท้าแตะมาเรียน ไม่เรียบร้อยเลย” อาจารย์
ฝ่ายกิจการนิสิต

“เวลาเข้าคิวซื้ออาหารที่โรงอาหาร หนูเจอคนแทรกคิวบ่อย ๆ
อย่างนี้ไม่มีระเบียบวินัยใช้ไหมคะ” นิสิต

การมีระเบียบวินัยของนิสิตเป็นสิ่งที่มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญและพัฒนา
นิสิตอย่างต่อเนื่อง ดวงเดือน พันธมนาวิน (2523, น. 59-69) กล่าวถึงลักษณะของผู้มีวินัยไว้ว่าจะต้องมีลักษณะที่สามารถควบคุม
อารมณ์แว่นวรรคสามารถชะลอความต้องการ สามารถคาดหวังผลกระทบที่
จะเกิดขึ้นภายหลังและตั้งเป้าหมายอนาคตได้คุณลักษณะของนิสิตที่รู้จัก
กฎระเบียบวินัยต่าง ๆ ในการอยู่ร่วมกันเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อ
ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ปัจจุบันยังพบนิสิตที่ขาดระเบียบวินัยในด้านการ
แต่งกายอยู่ส่วนหนึ่ง มหาวิทยาลัย คณาจารย์มีส่วนสำคัญอย่างมาก
ในการรณรงค์สร้างจิตสำนึกการมีระเบียบวินัยในตนเองของนิสิต นิสิตควร
คำนึงถึงระเบียบวินัยข้อปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม ลดการ
เกิดปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างบุคคล การมีระเบียบวินัยในตนเองยังสะท้อน
ถึงความสามารถในการควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตนไปในทิศทางที่ได้รับ
การยอมรับของสังคมและช่วยให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

3. การมีมนุษยสัมพันธ์ (human relations)

ผลการจัดลำดับให้ความสำคัญต่อคุณลักษณะด้านการมี
มนุษยสัมพันธ์ลำดับที่ 3 มีค่าเฉลี่ย 4.30 ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่าการมี
มนุษยสัมพันธ์เป็นคุณลักษณะสำคัญที่ทำให้บุคคลมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
อันนำไปสู่การช่วยเหลือ เกื้อกูลกันทางสังคมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์การ
มีมนุษยสัมพันธ์ มีดังนี้

“นิสิตเกษตรส่วนใหญ่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นิสิตมีการทำกิจกรรมรับน้อง ช่วยให้อุ่นใจกับรุ่นน้องคุ้นเคยกันมากขึ้น และช่วยเหลือกันและกันมากขึ้น ปัจจุบันแม้ระบบการรับน้องจะถูกวิพากษ์วิจารณ์ แต่กิจกรรมดังกล่าวยังมีประโยชน์อยู่มาก กิจกรรมการรับน้องปัจจุบันอยู่ในความควบคุมของคณาจารย์เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมมีความเหมาะสม นอกจากนี้นั้นมหาวิทยาลัยยังมีระบบทรานสคริปต์กิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นให้นิสิตทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นมากขึ้น” อาจารย์ฝ่ายกิจการนิสิต

“ปัญหาพฤติกรรมการเล่นโทรศัพท์ในห้องเรียน การติดโทรศัพท์มือถือมากเกินไปทำให้นิสิตไม่ตั้งใจเรียนทำให้สัมพันธภาพระหว่างบุคคลทั้งกับเพื่อน ครูอาจารย์ และคนในครอบครัวปัจจุบันลดน้อยลงไป” นิสิตฝ่ายกิจกรรม

“นิสิตจะมีเพื่อนสนิทในคณะหรือสาขาเดียวกันไม่กี่คน ไม่ค่อยมีเพื่อนต่างคณะเท่าที่ควร อาจเพราะไม่เห็นถึงประโยชน์ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่มักทำกิจกรรมกับเพื่อนในกลุ่มเท่านั้น” นิสิต

การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม กุญชรี คำชาย (2558, น. 151) กล่าวถึง มนุษยสัมพันธ์ ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนระหว่างบุคคลเพื่อช่วยให้เข้าใจตนเองและเรียนรู้วิธีที่จะติดต่อกับคนอื่นอย่างเหมาะสม ร่วมมือกับคนอื่นอย่างสร้างสรรค์และจัดการกับความขัดแย้งอย่างฉลาด นอกจากนั้นมนุษยสัมพันธ์ยังช่วยในการตอบสนองความต้องการด้านอารมณ์ โดยเฉพาะความต้องการความรักและการยอมรับ ช่วยให้ประสบความสำเร็จในการทำงาน และช่วยพัฒนาตนเองให้เจริญไปถึงขีดสูงสุดด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นเพื่อการปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ลักษณะมนุษยสัมพันธ์ของนิสิตนั้นรวมถึงการแสดงกิริยาท่าทางสุภาพต่อผู้อื่นพูดจาสุภาพรับฟังความคิดเห็น

ของผู้อื่นให้ความร่วมมือให้การช่วยเหลือผู้อื่น ชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ กล่าวคำขอบคุณหรือขอโทษได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ นอกจากนั้นการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดียังเป็นพื้นฐานที่ดีในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นทั้งในปัจจุบัน และการดำเนินชีวิตในอนาคตของนิสิต

4. การปรับตัว (adaptability)

ผลการจัดลำดับให้ความสำคัญต่อคุณลักษณะด้านการปรับตัวของนิสิตอยู่ในลำดับที่ 4 มีค่าเฉลี่ย 4.00 การปรับตัวของนิสิตเป็นลักษณะการแสดงออกของนิสิตในการพยายามที่จะปฏิบัติตนเองให้เข้ากับบุคคลสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่างๆ รวมถึงการปรับตัวกับเพื่อนในมหาวิทยาลัย เพื่อนในระดับมหาวิทยาลัยมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนด้านการเรียน ผู้ที่ปรับตัวได้ดีจะสามารถรักษาความสมดุลของชีวิตเป็นผลให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี ประสบความสำเร็จในการเรียนและการใช้ชีวิต ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์การปรับตัวของนิสิตมีดังนี้

“นิสิตที่ปรับตัวเก่งจะรู้จักบริหารเวลาในการเรียนอย่างเหมาะสมสามารถแยกระหว่างเวลาเรียนกับการทำกิจกรรม และชีวิตด้านอื่น นิสิตที่มีการปรับตัวดีมักมีผลการเรียนที่ดีด้วย” รองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิต

“นิสิตที่ปรับตัวไม่ได้บางคน จะมีปัญหา ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือการคบเพื่อนมักจะเกิดความเครียด และใช้วิธีการในการจัดการความเครียดไม่ถูกต้อง เช่น ดื่มเหล้า เที่ยวเตร่ หรือคิดสั้น” อาจารย์ฝ่ายกิจการนิสิต

“นิสิตบางคน ติดเพื่อนมากเกินไปคบเพื่อนไม่ดี เพื่อนชักชวนไปในทางที่ผิด เช่น เที่ยวกลางคืนกินเหล้า ทำให้ขาดสติ ทำให้ขาดเรียน” นิสิต

การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนระดับมัธยมศึกษาไปสู่ระดับอุดมศึกษา นิสิตบางส่วนมาจากต่างจังหวัด ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนิน

ชีวิต ปรับตัวกับรูปแบบการเรียนรู้ที่พึ่งตนเองมากขึ้น นิสิตต้องเรียนรู้ การปรับตัวทั้งระบบการเรียนการสอน รวมถึงการปรับตัวกับเพื่อนที่มีความหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับ กันยา สุวรรณแสง (2533, น. 64) ที่กล่าวถึงเป้าหมายของการปรับตัวคือ เพื่อเอาชนะสิ่งแวดล้อมหรือปัญหา หากสามารถเอาชนะ สิ่งแวดล้อมได้ การปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและปัญหาก็จะทำให้สามารถรักษาสมดุลไว้ได้ การปรับตัวเป็นคุณลักษณะสำคัญที่จะช่วยให้ นิสิตใช้ชีวิตการเรียนได้อย่างมีความสุข มีสุขภาพจิตที่ดี สามารถจัดการ กับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

5. การเห็นคุณค่าในตนเอง (self-esteem)

ผลการจัดลำดับให้ความสำคัญต่อคุณลักษณะด้านการเห็นคุณค่า ในตนเอง ของนิสิตอยู่ในลำดับที่ 5 มีค่าเฉลี่ย 3.93 การเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นความรู้สึกและการประเมินที่มีต่อตนเองในด้านความสามารถ ความสำเร็จ ความเชื่อมั่น ความมีคุณค่า ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์การเห็น คุณค่าในตนเองของนิสิต มีดังนี้

“นิสิตส่วนใหญ่ประเมินการเห็นคุณค่าของตนเองต่ำ มีผลให้นิสิต ขาดความเชื่อมั่น ไม่กล้าแสดงออกในการทำกิจกรรม หรือการนำเสนอ หน้าชั้นเรียน พฤติกรรมเหล่านี้ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่เด็กถูกหล่อหลอม จากการเลี้ยงดู ที่สอนทำให้ไม่กล้าคิด ไม่กล้าแสดงออกถึงความคิดเห็น ที่แตกต่าง ทำให้ขาดความเชื่อมั่นและความมั่นใจในตนเอง” อาจารย์ ฝายกิจการนิสิต

“เพื่อนบางคนที่เก็บตัวไม่ค่อยร่วมทำกิจกรรมกับเพื่อน มักจะ ปรับตัวกับเพื่อนได้ยาก ไม่ค่อยเห็นคุณค่าในตนเอง ขาดความเชื่อมั่น เป็นคนขี้อาย ไม่กล้าแสดงออก” นิสิตฝายกิจการนิสิต

“การนำเสนอรายงานหน้าชั้นเรียนเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยกล้าทำ รู้สึก ไม่มั่นใจ ประหม่าทุกครั้งกลัวว่าจะถูกอาจารย์คอมเมนต์ หรือถูกเพื่อน ล้อเลียน” นิสิต

การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยาที่สำคัญ Coopersmith (1981, p. 5) กล่าวถึง การเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นการประเมินตนเองซึ่งมีผลต่อการยอมรับตนเองหรือไม่ยอมรับตนเอง และยังรวมถึงความคิด ความเชื่อของบุคคลที่มีต่อตนเองในด้านความสามารถ ความสำคัญ ความสำเร็จ และความมีคุณค่าของตนเอง ซึ่งจะเห็นได้จากคำพูดและท่าทีที่บุคคลนั้นแสดงออกมา จากแนวคิดข้างต้นการเห็นคุณค่าในตนเองได้สะท้อนมุมมองด้านบวกที่ต่อตนเอง บุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองจะมีความเชื่อมั่นในตนเองมีความภาคภูมิใจในความเป็นตัวของตัวเอง มองเห็นคุณค่าของตัวเองคิดว่าตนเองเป็นคนมีความสามารถมีความสำคัญมีความพึงพอใจและยอมรับในทุกสิ่งที่เป็นของตนเองเป็นผู้ที่กล้าตัดสินใจกล้าแสดงออกสามารถเป็นผู้นำกลุ่มมีสุขภาพจิตที่ดี และปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

6. การมีเหตุผล (reasonability)

ผลการจัดลำดับความสำคัญต่อคุณลักษณะการมีเหตุผล ถูกจัดลำดับให้มีความสำคัญอยู่ใน ลำดับที่ 6 มีค่าเฉลี่ย 3.21 การมีเหตุผลเป็นบุคลิกลักษณะของความเป็นผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะในการคิด การตัดสินใจที่รอบคอบ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ลักษณะของการมีเหตุผลมี ดังนี้

“นิสิตที่มีเหตุผลจะเปิดกว้างทางความคิด ในการรับฟังข้อมูลและเหตุผลของผู้อื่น ไม่เอาความคิดของตนเองเป็นหลัก นิสิตที่มีเหตุผลจะรับรู้และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดี เข้ากับผู้อื่นได้ง่าย” รองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิต

“เด็กที่มีเหตุผลจะมีหลักการในการคิด คำนึงถึงเหตุและผล มีข้อมูลสนับสนุนการคิดของตนเอง” อาจารย์ฝ่ายกิจการนิสิต

“เพื่อนบางคน เอาแต่ใจตนเอง เชื้อมั่นในตนเองจนไม่ฟังเหตุผลของผู้อื่น ทำให้เพื่อน ๆ ไม่อยากทำงานด้วย” นิสิตฝ่ายกิจกรรม

ลักษณะของการมีเหตุมีผลของนิสิตเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการพัฒนาศักยภาพและ วุฒิภาวะด้านสติปัญญาและความคิดความเป็นผู้ใหญ่ เปิดกว้างทางความคิด มีหลักการ มีการคิดเป็นระบบ ใช้หลักทางวิทยาศาสตร์ในการตัดสินใจ ตลอดจนยอมรับความเป็นจริงที่หลากหลาย ไตร่ตรองความคิดด้วยข้อมูลและเหตุผล ประเวศ วะสี (2543) กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของมนุษย์ 3 ด้าน คือ “คิดเป็น ทำเป็น อยู่ร่วมกันเป็น” การคิดเป็น คือ คิดอย่างมีเหตุผล เป็นลักษณะของคนมีเหตุผล คิดเชื่อมโยงเกิดปัญญา มีโลกทัศน์และวิธีคิดที่สมบูรณ์ สามารถสร้างความรู้ใหม่ได้ คิดถึงสิ่งสูงสุด และมีพัฒนาการทางจิตวิญญาณ เห็นได้ว่าความสามารถในการคิดเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สำคัญที่ควรพัฒนาในนิสิตและบุคคลทั่วไป

7. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (altruism)

ผลการจัดลำดับให้ความสำคัญกับคุณลักษณะความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อยู่ในลำดับที่ 7 มีค่าเฉลี่ย 3.17 ลักษณะความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นลักษณะพฤติกรรมที่สะท้อนจริยธรรม มีจิตใจเมตตา มีน้ำใจในการช่วยเหลือผู้อื่น นับเป็นบุคลิกภาพเชิงจริยธรรมที่สังคมต้องการ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ลักษณะของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีดังนี้

“นิสิตควรพัฒนาความเอื้อเฟื้อกับผู้อื่น มีน้ำใจ รู้จักแบ่งปันช่วยเหลือในการทำกิจกรรมจิตอาสาต่างๆ แสดงถึงการมีสำนึกที่ดีและการเสียสละให้กับผู้อื่นและสังคมทำให้เป็นที่รักใคร่ของคนรอบข้าง” อาจารย์ฝ่ายกิจการนิสิต

“บางครั้งพบเห็นคนที่ไม่เมตตาใจบ่อยครั้ง เช่น การแย่งกันขึ้นรถต๋ะลั้ย ไม่รู้จักเสียสละให้คนที่เดือดร้อนกว่า” นิสิต

การเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่น เป็นคุณลักษณะทางจิตวิทยาที่แสดงถึงการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมของนิสิตในการช่วยเหลือ การแบ่งปัน

ให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลอื่น การเอื้อเฟื้อกับผู้อื่นทำให้ได้รับประสบการณ์ในเชิงบวก เกิดความรู้สึกที่ดีในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่เหมาะสมพอประมาณ มีคุณธรรม บำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ ทำให้จิตใจเข้มแข็ง สามารถปรับตัวกับผู้อื่นได้ดี Gibbs (2003, p. 112) กล่าวถึง พฤติกรรมเอื้อเฟื้อทางสังคม เป็นการกระทำเพื่อช่วยเหลือให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลอื่นด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ พรรณพร วรรณลักษณ์ (2548; น. 65-66) เห็นว่า ความเอื้อเฟื้อสามารถแสดงออกด้วยการแบ่งปันช่วยเหลือทั้งทางกายวาจาสติปัญญาแก่ผู้อื่นเพื่อให้ผู้อื่นได้รับความสุขพ้นจากความลำบาก

8. การกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม (assertiveness)

ผลการศึกษาพบว่า คุณลักษณะการกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมจัดอยู่ในลำดับความสำคัญที่ 8 มีค่าเฉลี่ย 3.08 คือการที่นิสิตมีลักษณะการกล้าแสดงความคิดเห็นกล้าพูดกล้ากระทำการด้วยความมั่นใจโดยไม่ลังเลไม่หวั่นวิตกหรือกลัวถูกตำหนิ หรือถูกมองในแง่ลบ ผู้ที่กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมจะกล้าตัดสินใจกล้าแสดงออก สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขสามารถปกป้องสิทธิ์ของตนเองไม่ให้ถูกเอาเปรียบได้ ลักษณะการกล้าแสดงออกของนิสิต มีดังนี้

“นิสิตส่วนใหญ่ ไม่ค่อยกล้าแสดงออกในห้องเรียน หรือในที่สาธารณะ นิสิตไม่กล้าตอบคำถามในห้องเรียน ไม่กล้าซักถามข้อสงสัย ไม่ค่อยปรึกษาอาจารย์ จำเป็นอย่างยิ่งที่วิธีการจัดการเรียนการสอนควรมีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กกล้าคิดกล้าแสดงออกมากขึ้น” รองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิต

“การกล้าแสดงออกของนิสิตควรมีขอบเขตที่เหมาะสม ไม่แสดงออกมาจนเกินไป จนไปรบกวนสิทธิของผู้อื่น ควรรู้จักเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น แสดงออกให้เหมาะสมกับกาลเทศะ” อาจารย์

“นิสิตที่ไม่กล้าแสดงออกมักทำตามรูปแบบเดิม ๆ ไม่ค่อยคิด
สิ่งใหม่ ๆ รวมถึงไม่ค่อยปฏิเสธผู้อื่น มักถูกเพื่อนเอาเปรียบบ่อย ๆ ในการ
ทำงานร่วมกัน” นิสิต

ลักษณะการกล้าแสดงออกที่เหมาะสมถือเป็นคุณลักษณะที่สำคัญ
ที่แสดงถึงพฤติกรรมและการเคารพในสิทธิของตนเองและผู้อื่น สามารถปรับตัว
ในการแสดงออกได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ สามารถปฏิเสธสิ่งที่ตนเอง
ไม่เห็นด้วยได้อย่างนุ่มนวล กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างเหมาะสม Çeçen-
Ero-ul, A.R. and Zengel, M. (2009: p. 485) ได้ให้ความหมายการกล้า
แสดงออกอย่างเหมาะสม คือการปกป้องสิทธิของตนเอง โดยไม่ลบล้างสิทธิ
ของผู้อื่น ผู้ที่กล้าแสดงออกจะยอมรับความรู้สึกของผู้อื่นไม่แสดงปฏิกิริยา
ทางลบ ผู้ที่กล้าแสดงออกจะแสดงออกถึง ความคิด ความเชื่อ ความคิดเห็น
ของตนเองอย่างเหมาะสม

9. การพัฒนาตนเอง (self development)

ผลการศึกษาพบว่า คุณลักษณะการพัฒนาตนเอง จัดอยู่ในลำดับ
ที่ 9 มีค่าเฉลี่ย 3.01 การพัฒนาตนเอง เป็นลักษณะของการพยายามปรับปรุง
เปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีกว่าเดิม และเหมาะสมเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่สังคม
คาดหวัง ตอบสนองความต้องการ แรงจูงใจหรือเป้าหมาย ติดตามข้อมูล
ข่าวสาร เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ พัฒนาความรู้ ทักษะ ความเชื่อมั่น
ความสามารถ ศักยภาพ การตระหนักรู้ในตนเอง และเอกลักษณ์ในตนเอง พัฒนา
ทางด้านสุขภาพ ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ สร้างแรงจูงใจเพื่อไปสู่เป้าหมาย
การพัฒนาตนเองของนิสิตมีคุณลักษณะดังนี้

“นิสิตควรมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความกระตือรือร้น
ในการศึกษาหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่อ่านหนังสือเฉพาะช่วงก่อน
สอบเท่านั้น” อาจารย์ฝ่ายกิจการนิสิต

“นิสิตที่ไม่สนใจพัฒนาตนเองมักขาดการแสวงหาความรู้ ชอบเที่ยวกลางคืน มั่วสุม กินเหล้า สูบบุหรี่ ส่งผลให้มีปัญหาทางการเรียน” อาจารย์

“การพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอเป็นสิ่งที่ควรทำ สำหรับนิสิต เพื่อให้สำเร็จการศึกษาอย่างมีคุณภาพ และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องไปสู่การทำงานที่ประสบความสำเร็จในอนาคต” อาจารย์

“นิสิตส่วนมากไม่ค่อยมีการพัฒนาตนเองเท่าที่ควร ไม่ค่อยสนใจเรียนหรือการพัฒนาความรู้ความสามารถบางคนไม่รู้จักรักการجدเวลาที่ดี ขยันผิดเวลา เวลาใกล้สอบต้องอ่านหนังสือแต่เอาเวลาไปทำอย่างอื่น” นิสิต

การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นลักษณะการแสดงออกของนิสิตที่เป็นการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของตนเองไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น รู้จักคิดพิจารณาสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองมีความกระตือรือร้นใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ เพื่อให้ชีวิตของตนเองมีความเจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จ เอเมอร์สัน (Emerson) (2558, น. 75-76) ได้กล่าวถึง การพัฒนาตนเอง เป็นการกำกับ ควบคุม และบริหารจัดการองค์ประกอบที่สำคัญของตน 3 ด้าน ได้แก่ ความคิด ความรู้สึก และการกระทำ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต และเสริมสร้างศักยภาพของตนให้สูงขึ้น การพัฒนาตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดชีวิตเพื่อความสุขและความมั่งคั่งของตนเอง

10. ภาวะผู้นำ (leadership)

ผลการจัดลำดับคุณลักษณะภาวะผู้นำ อยู่ในลำดับที่ 10 มีค่าเฉลี่ย 2.88 ลักษณะภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่ควรพัฒนาให้เกิดขึ้นกับนิสิต ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการพัฒนาศักยภาพของนิสิตและชี้นำกลุ่มไปในทางที่ถูกต้อง ได้รับความเชื่อมั่น เกิดความร่วมมือในการทำงานเป็นทีม ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ลักษณะภาวะผู้นำมีดังนี้

“นิสิตที่พัฒนาภาวะผู้นำได้นั้นส่วนหนึ่งมาจากการทำกิจกรรม เสริมหลักสูตรจากชมรม ภาควิชา คณะ และระดับมหาวิทยาลัย นิสิต ที่พัฒนาภาวะผู้นำจะกล้าแสดงออก เป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ นอกจากนั้นการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ยังพัฒนาคุณลักษณะที่ดีด้านอื่น ๆ ของนิสิต ฝึกฝนให้นิสิตมีความรับผิดชอบ กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ สามารถเป็นผู้นำกลุ่มในการประสานงานสร้างทีมงานในการทำกิจกรรม จนบรรลุผล” อาจารย์ฝ่ายกิจการนิสิต

“ต้องยอมรับว่านิสิตส่วนหนึ่งยังไม่มีภาวะผู้นำซึ่งต้องหาวิธีการ ในการส่งเสริมพัฒนานิสิตให้ภาวะความเป็นผู้นำให้เพิ่มมากขึ้น” อาจารย์ ฝ่ายกิจการนิสิต

“นิสิตส่วนมากยังไม่มีภาวะผู้นำขาดความเป็นผู้นำเพราะส่วน ใหญ่ถูกสอนให้ทำตามๆ กันมา หากใครทำอะไรแปลกแตกต่างมักเป็น เป้าสายตาของผู้อื่น การจะมีภาวะผู้นำได้ ต้องเริ่มนำตนเองก่อนให้มี เป้าหมายที่ชัดเจน แม้จะแตกต่างจากผู้อื่นก็ยังสามารถนำตนเองไปสู่ เป้าหมายได้” นิสิต

ภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะที่ทำให้บุคคลอื่นมีความเชื่อมั่น ศรัทธา และเต็มใจปฏิบัติตามกิจกรรมร่วมกัน คุณลักษณะดังกล่าวใช้ทั้งศาสตร์คือองค์ ความรู้ต่างๆ และศิลป์ เช่น ทักษะการโน้มน้าว การชักจูงใจที่จะมีอิทธิพลต่อ กลุ่ม หรือกับผู้อื่นเพื่อให้ปฏิบัติตามเพื่อไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ ภาวะผู้นำ ของนิสิตส่วนใหญ่เกิดจากประสบการณ์ในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น การ มีอิทธิพลที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายนั้นซึ่ง รัตติกรณ์ จงวิศาล (2544, น. 32) ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำมีความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะภาวะ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (transformational leadership) เป็นพฤติกรรมที่ผู้นำ แสดงให้เห็นในการจัดการและมีอิทธิพลต่อผู้อื่น โดยการเปลี่ยนสภาพหรือ

เปลี่ยนแปลงความพยายามของผู้ร่วมงานให้สูงขึ้นกว่าความพยายามที่คาดหวัง พัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานไปสู่ระดับที่สูงขึ้นและมีศักยภาพมากขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในการกิจและวิสัยทัศน์ของกลุ่ม จูงใจให้ผู้ร่วมงานมองไกลเกินกว่าความสนใจของพวกเขาไปสู่ประโยชน์ของกลุ่ม หรือสังคม

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ทราบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่ามีคุณลักษณะที่สำคัญ 10 ลักษณะตามลำดับดังนี้ ความรับผิดชอบ การมีระเบียบวินัย การมีมนุษยสัมพันธ์ การปรับตัว การเห็นคุณค่าในตนเอง การมีเหตุมีผล ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม การพัฒนาตนเอง และภาวะผู้นำ

จากคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยา 10 ลักษณะเป็นข้อมูลที่ได้มาจากการสำรวจจากหลายแหล่งข้อมูลทั้งจากทั้งตัวนิสิต และอาจารย์ฝ่ายกิจการนิสิต รองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิตเพื่อให้ได้ข้อมูลคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาที่มาจากพื้นฐานและความต้องการของทุกฝ่าย ผลของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยานั้นจะเห็นแนวโน้มคุณลักษณะที่ต้องการมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพของความเป็นผู้ใหญ่ เช่น การมีความรับผิดชอบ มีเหตุมีผล มีระเบียบวินัยในสังคม มีภาวะผู้นำ การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องรวมถึงการพัฒนาด้านการคิดและสติปัญญาด้วยหลักของการมีเหตุมีผล การพัฒนานุคลิกลักษณะเชิงจิตวิทยาในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมีวุฒิภาวะ เช่น การมีมนุษยสัมพันธ์ การเห็นคุณค่าในตนเอง การกล้าแสดงออก พัฒนาด้านจริยธรรมและการช่วยเหลือสังคมในด้านการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีระเบียบวินัยสอดคล้องกับการกระทรวงศึกษาธิการที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมาย เก่ง ดี มีสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, น.๗)

การศึกษาคูณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาครั้งนี้สอดคล้องกับคูณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัทยเกษตรศาสตร์ด้านที่ 5) มีศัทยภาพในการเรียนรู้และการแสวงหาความรู้ และมีการพัฒนาศัทยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่องด้านที่ 7) มีบุคลิทยภาพและการแสดงออกในแนวทางที่เหมาะสม ด้านกาลเทศะ ด้านที่ 8) มีจิตสำนึกด้านคุณธรรมที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตและแสดงออกในการประพฤติปฏิบัติ ได้แก่ การมีวินัยในตนเอง การยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ ความซื่อสัตย์สุจริต การหลีกหนีอบายมุขและสิ่งเสพติดและการมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมและสังคมด้านที่ 9) มีความสามารถในการรักษาสุขภาพและสุขภาพจิตของตนเอง (กองกิจการนิสิต สำนักอธิการบดี, 2558)

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

เนื่องจากการศึกษาส่วนแรกนี้จะเป็นส่วนที่มุ่งเน้นการค้นหาคูณลักษณะที่พึงประสงค์ทางจิตวิทยาที่เป็นพื้นฐานเพื่อนำไปสู่การสร้างเครื่องมือที่ประเมินทางด้านจิตวิทยาซึ่งจะนำข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลจากพื้นฐานความต้องการของผู้เรียน อาจารย์ และผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างเครื่องมือประเมินทางจิตวิทยาได้ นอกจากนี้องค์ความรู้ที่ได้รับเหล่านี้สามารถเป็นพื้นฐานแนวทางในการพัฒนาคูณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าวให้กับนิสิตผู้เรียน ผ่านการเรียนการสอน การทำกิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือการศึกษา/วิจัยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552 ก). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

_____. (2552 ข). นโยบายสถานศึกษา 3D เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3D และเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 3D. สำนักกิจการพิเศษ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์อักษรไทย.

กองกิจการนิสิต สำนักงานอธิการบดี. (2558). คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2558, จาก <http://www.sa.ku.ac.th/organize-index.html>.

กันยา สุวรรณแสง. (2533). การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับตัว. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บำรุงสาส์น.

กุญชรี คำชาย. (2545). การดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีคุณค่า. สืบค้นเมื่อ 3 สิงหาคม 2558, จาก www.geh2001.ssru.ac.th/file.php/1/u5.pdf

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2557). รายงานประเมินคุณภาพภายในคณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประจำปี 2557. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2523). จิตวิทยาการปลูกฝังวินัยแห่งตน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ประเวศ วะสี. (2556). เก่ง ดี มีสุข. สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2558, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/204665>.

พรรณพร วรรณลักษณ์. (2548). การศึกษาและการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนวัยรุ่น. การศึกษาคุชฎิบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2544). ภาวะผู้นำ: ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วิไลวรรณ ศรีสงคราม และคณะ. (2549). *จิตวิทยาทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2554). *ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ รู้เขา รู้เรา*. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2552). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- เอมอร กฤษณะรังสรรค์. (2558). *เทคนิคและวิธีการในการพัฒนาตน*. สืบค้นเมื่อ 3 สิงหาคม 2558, จาก www.geh2001.ssru.ac.th/file.php/1/u5.pdf
- Coopersmith, S. (1981). *The Antecedents of self-esteem*. Pala Alto, CA: Consulting Psychologist Press.
- Gibbs, C. (2003). *Moral Development and Reality*. London: Sage Publications.
- Çeçen-Eroğul, A.R. and Zengel, M. (2009). The effectiveness of an assertiveness training programme on adolescents' assertiveness level. *Elementary Education*, 8(2), 485-492., Retrieved from <http://ilkogretim-online.org.tr>.
- Hilton, K.L. (2014). *Self responsibility and social responsibility*. Retrieved from <https://www.unce.unr.edu/publications/files/cy/other/fs9396.pdf>.
- Ewen, R. B. (2003). *An Introduction to Theories of Personallity*. (6thed). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.